

Nas jezik

SLJK

ISSN 0027-8084
UDK 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXV/1—4

**БЕОГРАД
2004**

НОВИ ЈЕЗИЧКИ САВЈЕТНИК*

За посљедњих двадесетак година добили смо већ повелику библиотеку књига које се баве функционисањем стандардног језика у пракси. У нашој стручној и широкој културној јавности већ су добро познати језички стручњаци који у својој професионалној активности посвећују посебну пажњу култури говора. Та активност се огледа првенствено (не и једино) у писању стручно-популарних чланака о различитим проблемима књижевнојезичке норме у пракси. Такви чланци се касније сакупљају и објављују у књигама — језичким савјетницима. Начин настанка оваквих књига свједочи и о њиховој актуелности: у њима се расправља о оним огрешењима о језичку норму која су у вријеме изласка књиге честа у језичкој пракси. Најчешће се пише о одступањима од књижевнојезичке норме у средствима јавног информисања.

Стицајем различитих околности језички савјетници се код нас најчешће објављују у Београду, неколико таквих приручника објављено је посљедњих година и у Бањој Луци. Књига *Распушнице језика око нас*, која се овдје приказује, објављена је у Нишу. И она је првобитно била објављивана „у наставцима“ у нишким *Народним новинама*. Њени аутори су писали о проблемима са којим се сусрећу Нишлије данас у вези са нормом стандардног језика у језичкој пракси. А ти проблеми се испољавају у средствима информисања и у јавним иступањима. У уводу аутори подсећају на специфичности нишке културне средине: народни говори нишког залеђа удаљенији су од стандардног језика много више него наши говори источнохерцеговачког или шумадијско-војвођанског типа, који се налазе и у основици српског стандардног језика. Зато се нишка културна средина сусреће и са проблемима утицаја тога говорног залеђа на књижевни језик. Међутим, чињеница је — мада није утјешно — да ни друге наше говорне средине, па ни београдска, немају мање проблема када је ријеч о говорној култури. Ради се о томе да је српска говорна култура данас на ниском степену и да је то једно од питања које не треба да брине само језичке стручњаке кад је посриједи наш национални језик. Прије би се могло

---

* Недељко Богдановић, Драгана Вељковић, Ирена Цветковић: *Распушнице језика око нас*, Филозофски факултет у Нишу, 2004, 131 стр.

рећи да је говорна култура показатељ односа нашега друштва у транзицији према српском језику као оруђу културе и једном од најважнијих елемената националног идентитета¹. Тако је и ова књига настала као резултат труда појединаца на изграђивању говорне културе, а не као резултат организоване дјелатности државних органа у његовању српске језичке културе, дјелатности које данас готово да и нема, што је познато и писцу ових редова и већини потенцијалних читалаца овога часописа². Међутим, кад недостаје државне бриге о националном језику, о његовом статусу у држави, посебно у школству, о стандардном српском језику и његовом писму у државним и другим институцијама — на језичким стручњацима је и посебна обавеза да не дозволе да српски језик постане запуштен, опустошен (у једном чланку ове књиге наводи се, у другом контексту, истина о књижевном језику: „Будући свачији, он као да није ничији [потпуно]“ — стр. 12, а зна се какав је однос према ономе што је свачије). У таквим временима лингвисти морају чувати стандардни језик од дијалектизама, улице и насртаја страних језика — како би он сачувао свој лик и функцију у друштву.

У овој књизи прилози би се могли разврстати у двије скупине: они о проблемима који су само или првенствено нишки или нишлијски и они који говоре о проблемима одступања од књижевнојезичке норме који се сусрећу на цијелој српској говорној подручју.

Када су посриједи чланци о „нишлијским специјалитетима“, свим очекивано, овдје се говори о проблемима са употребом падежа. Познато је, наиме, да се у Нишу и нишком залеђу падежни систем битно разликује од падежног система у стандардном српском језику. Зато није ни чудо што се врло често гријешу у вези са употребом падежа — у службеним уредима, у језику радија и телевизије, чак и у школама. Истина, наводе се и примјери који свједоче о труду Нишлија да се ослободе ових грешака. Све се ово приказује са благим хумором и подсећа на времена Стевана Сремца. Такође, проблем Нишлијама представља стандарднојезичка акцентуација. О неким грешкама у том погледу говори се и у овој књизи. У исти круг проблема спада и питање писања имена насељених мјеста и других географских појмова са нишког подручја. Зна се да се такви називи јављају у лику који одговара особеностима дијалекта датог краја. Међутим, у службеним списима често се називи тих појмова подвргавају мијењању како би постали „правилни“. Понекад у таквим „правилним“ именима становници не би препознали назив свога села, засеока или ливаде. О овим питањима пише се у неколико чланака у књизи *Расцупилице језика око нас*. Мада ови чланци јесу везани за језичке недоумице у говорној пракси нишке средине, ни они нису без интереса за ширу културну

¹ Док се у нашем друштву ломе копља око тога да ли почети са учењем енглеског језика у првом разреду основне школе — пре, дакле, него што се научи и азбука — и око других сличних питања, покушава се смањити број часова српског језика у школама — што је углавном у супротности са праксом у другим европским државама.

² Види о овоме питању нешто више у књизи П. Пипера, *Српски између великих и малих језика*, Београдска књига, Београд, 2003, посебно стр. 69–83.

јавност — и за наше читаоце ће бити занимљиво да прочитају чланак о називима неких мјеста у околини Ниша, па и о разлици између придева *нишки* и *нишлијски*.

У другу групу дошли би чланци у којима се читаоци поучавају како треба писати поједине ријечи код којих у неким облицима долази до одређених гласовних промјена или такви чланци у којим се читаоци обавјештавају о значењима неких ријечи. Ту су и чланци у којима се говори о проблемима у вези са именицама које значе занимање, положај у друштву и сл. Наиме, у неким случајевима ове именице имају наставке за особе мушког и женског пола, у другим не праве такву разлику. У новије вријеме, са промјенама у друштвеном животу, све чешће одређене — раније „мушке“ — послове обављају и жене па се поред наставака за особу мушког пола те именице образују и наставцима за особу женског пола. У овим прилозима о томе се говори стручно, јасно и разложно. Нити се стаје на страну оних који би да зауставе оваква лексичка образовања, који вјерују да је то опет новотарија са запада, нити се подржава неоправдано и насилно умножавање лексичких образовања. Из ових чланака провијава увјерење да језик има механизме који регулишу овакве проблеме и да се они активирају кад за то постоје потребе. Тако одавно поред именице *учишељ* постоји и *учишељица*, поред *ћредсједник* данас већ постоји и *ћредсједница*. Ипак равноправност се не постиже искључиво преко језичких ознака, па не треба по сваку цијену стварати именице са тим циљем — може то довести понекад и до смијешних ситуација, истиче се и на примјерима показује. Није ни нишка средина ослобођена навале туђица, па се и у овој књизи говори о њима. Неконтролисана употреба туђица да би се показало модерним, другачијим и сл. најбољи је показатељ да се не може пречицом, макар и са новцем, стићи у „високо друштво“. Није ријеч о туђици, али овдје треба навести и чланак у овој књизи *У Књајићевој ошворен „А“* па да се види докле може довести непостојање свијести о језичкој култури. И управо овај чланак се завршава савјетом: „Уза све ово, и пре свега, стоји захтев да оно што се каже треба да буде разумљиво ономе коме се каже“ (стр. 64), што је и један од битних принципа језичке правилности³.

Има у овој књизи и таквих чланака који представљају „понављање“ већ више пута реченога, то аутори савјетника и истичу у уводу. Међутим, стање у говорној култури код нас упућује на закључак да је понављање — учитељица живота језика као оруђа културе. А и сама чињеница да су готово сви ови чланци настајали поводом уочених огрешења о књижевнојезичку норму (најчешће) у средствима информисања свједочи да није у питању понављање већ познатог (за све).

О актуелности овога језичког савјетника говори и чланак *Борци и играчи*. У њему се показује како се данас код нас за коментарисање спортских догађаја користи готово искључиво ратничка лексика, мада

³ В. Павле Ивић, Иван Клајн, Митар Пешикан и Бранислав Брборић, *Српски језички приручник*, Београдска књига, Београд, 2004, стр. 51–64.

спортови не спадају у ратничке него у племените вјештине. Овим чланком се упозорава да се и преко језика дјелује на развој младих генерација у позитивном или негативном правцу, што је већ тема језичке екологије, која данас постаје све актуелнија⁴.

На крају књиге налази се *Регистар њојмова и њримера*, што свакако доприноси њеној вриједности. Истина, тај регистар је могао бити и већи.

Књига *Расцвјетнице језика око нас* представља лијеп прилог његовању говорне културе и добро ће доћи свима оним којим је стало до правилног и лијепог језика, свима оним који знају да је однос према властитом језику у центру свијести свакога цивилизованог народа. Ова књига, писана јасно и стручно, проткана благим хумором кад нам може бити до хумора, доприноси и развијању такве свијести.

Срећо Танасић

---

⁴ П. Пипер, *Наведено дјело*, 9–29.